

УДК 339.944.2

Бирка М.І.

аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національного університету «Львівська політехніка»

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена висвітленню питань систематизації факторів, що впливають на залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на підприємства. На підставі проведених досліджень узагальнено типологію груп цих факторів та обґрунтовано доцільність доповнення її додатковими типологічними ознаками. Надано змістову характеристику виокремленим факторам з метою розуміння специфіки їх впливу на процес залучення ПІІ на підприємства.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, залучення прямих іноземних інвестицій, підприємство, фактори.

Бирка М.И. СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА ПРИВЛЕЧЕНИЕ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена освещению вопросов систематизации факторов, влияющих на привлечение прямых иностранных инвестиций (ПИИ) на предприятия. На основании проведенных исследований обобщена типология групп этих факторов и обоснована целесообразность дополнения ее дополнительными типологическими признаками. Предоставлена содержательная характеристика выделенных факторов с целью понимания специфики их воздействия на процесс на привлечение ПИИ на предприятия.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, привлечение прямых иностранных инвестиций, предприятие, факторы.

Byrka M.I. SYSTEMATIZATION OF DETERMINANTS ATTRACTING FOREIGN DIRECT INVESTMENTS TO THE ENTERPRISES

The article is devoted to the questions of systematization of determinants attracting foreign direct investments (FDI) to the enterprises. On the basis of the conducted researches the typology of such determinants is generalized and the expediency of added new criterions to it is grounded. Additionally it is given the semantic description to every determinant in order to understand the peculiarity of their impact on the attracting FDI to the enterprises.

Keywords: foreign direct investments, attracting foreign direct investments, enterprise, determinants.

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічної глобалізації та високої підприємницької конкуренції за лідерські позиції на ринку, підприємства змушені шукати всілякі способи фінансування свого розвитку. В ситуації, коли банківська система не в змозі надати кредитування довгострокових проектів через великі кредитні ризики, а фондовий ринок не виконує своїх прямих функцій, одним із альтернативних шляхів залишається залучення інвестицій стратегічних та приватних інвесторів, фондів ПІІ, венчурних фондів, інвестиційних компаній. На залучення ПІІ впливає низка різноманітних факторів, що характеризуються динамізмом та доволі часто невизначеністю інформації щодо них. Тому важливим завданням є визначення та систематизація факторів, на основі аналізування яких приймаються управлінські рішення у сфері залучення ПІІ на підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специалізована економічна література достатньо широко представлена працями, які присвячені вивченню факторів, що визначають ПІІ [2; 4-7; 8; 12; 15-18]. Різні аспекти прямого іноземного інвестування вивчають у своїх дослідженнях чимало вітчизняних та іноземних науковців, серед яких варто виокремити Б. Блонігена, І. Єлейко, Н. Обушну, О. Рогача, Н. Свірідову, П. Ваймана, Дж. Джохансона. Як підтверджують економічні дослідження [8; 9], вагомість тих чи інших факторів також залежить від низки обставин, зокрема як від форми здійснення ПІІ, так і від їх приналежності до класу. Так, якщо ПІІ є горизонтальними, тоді їх здійснення мотивоване доступом до ринків збуту цільового підприємства країни, що характеризується високими торговельними витратами через високі тарифи і/або витрати транспортування. Таким чином, розмір внутрішнього ринку і торговельні витрати будуть спонукати притоку ПІІ. У випадку вертикальних ПІІ здійснення ПІІ мотивоване отриманням переваг завдяки дешевій вартості робочої сили. Це

означає, що спонукати до притоку ПІІ буде різниця у відносному забезпеченні факторами виробництва. Виходячи з цього, стає очевидним, що горизонтальні ПІІ є більш характерними для країн зі схожим забезпеченням факторами виробництва, у той час як вертикальні ПІІ здійснюються між країнами з різним забезпеченням факторами виробництва.

Основною особливістю згаданих праць є розгляд проблеми залучення ПІІ з позиції держави, тобто на макrorівні. На рівні підприємств пряме іноземне інвестування вивчається здебільшого з позиції підприємства-інвестора, що обирає ПІІ як стратегію виходу на міжнародний ринок, а увага зосереджена на таких моментах, як фактори, що мотивують підприємство стати багатонаціональним; фактори, що зумовлюють вибір ПІІ серед інших доступних альтернатив виходу на міжнародний ринок (експорт чи ліцензування); зовнішні фактори, які сприяють ухваленню управлінського рішення щодо місцезнаходження ПІІ; фактори торговельного протекціонізму країни та торговельних потоків.

Постановка завдання. Відповідно до сформованої проблеми, метою роботи є виокремлення та систематизація факторів впливу на залучення ПІІ на підприємства, а також надання змістової характеристики кожному із них.

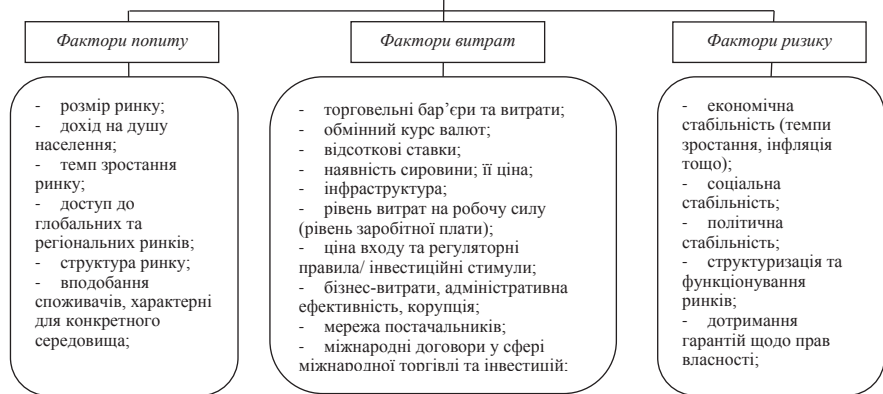
Виклад основного матеріалу дослідження. У вітчизняних словникових виданнях зазначено, що фактор – це «умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу». Його синонімом є поняття «чинник» як «джерело впливу на процес, явище, систему; може бути змінною величиною, яка за припущенням впливає на результати експерименту» [1, с. 483, 508]. Враховуючи таке тлумачення, під факторами впливу на залучення ПІІ на підприємства слід розуміти різні умови, рушійні сили та причини, які впливають та визначають стан залучення ПІІ, зокрема спрямованість ПІІ як географічну, так і галузеву стосовно вибору конкретного підприємства.

Враховуючи результати вивчення теорії, емпіричних досліджень і практичних матеріалів з проблематики залучення ПІІ, пропонуємо узагальнену типологію факторів впливу на залучення ПІІ за низкою суттєвих та незалежних ознак (рис. 1).

Від достовірності виокремлення факторів, їх подальшого економічного оцінювання, прогнозування та моніторингу залежатиме ефективність залучення ПІІ на підприємства загалом.

За рівнем впливу фактори впливу на залучення ПІІ доцільно поділяти на фактори макrorівня, мезорівня та мікрорівня. Фактори макrorівня характеризують особливості держави або ж регіону, в середовищі яких планується залучення ПІІ. Сюди відносять їх географічне розміщення та можливі вигоди від нього; забезпеченість природними ресурсами; законодавчо-правову базу; економічну стабільність розвитку; політичну стабільність; соціально-культурний рівень суспільства; характеристики споживчої спроможності, що визначається кількістю населення та ВВП на душу населення; стан розвитку науки; середній рівень використання технологій та техніки. Фактори мезорівня описують характеристики галузі, в межах якої планується функціонування підприємства з ПІІ. До них належать бар'єри входу на ринок для нових гравців та можливості виходу з нього; стан конкуренції на ринку; основні індикатори розвитку галузі; стан та перспективи розвитку суміжних галузей, пов'язаних з діяльністю цільового підприємства, на яке планується залучення ПІІ; стан та перспективи розвитку інфраструктури; загроза рейдерства тощо. До факторів мікрорівня належать безпосередньо характеристики підприємства, яке розглядається як цільове для залучення ПІІ. Їх перелік не може бути стандартизованим, адже важливість кожного з них залежить від вимог іноземного інвестора до підприємства, його стратегії, а також від потреб та стратегії самого під-

Фактори, що визначають притік ПІІ

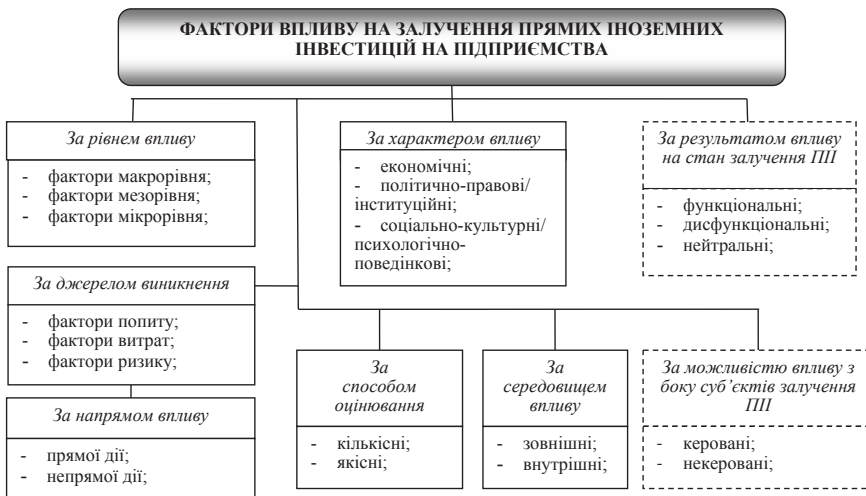
Рис. 2. Фактори, що впливають на залучення ПІІ, за джерелом виникнення

Джерело: систематизовано автором на основі опрацьованих літературних джерел

приємства, що ПІІ залучає. Проте ключовими факторами, які обов'язково враховуються у процесі залучення ПІІ на підприємство, є його частка ринку (критично важливий показник, оскільки автоматично збільшує капіталізацію компанії, що є одним із основних для іноземних інвесторів); стан та перспективи розвитку підприємства; рівень забезпечення ресурсами; стан технологій, що застосовується підприємством; стратегічне планування підприємства; ефективність управління підприємством; стадія життєвого циклу підприємства; стан виробничого процесу; налагодженість каналів постачання і збуту продукції; інноваційна орієнтація підприємства; стан корпоративної культури.

Особливої уваги заслуговує поділ факторів, що впливають на залучення ПІІ на підприємство за джерелом виникнення, зокрема зі сторони іноземного інвестора, інтереси якого та можливість їх реалізації стають предметом переговорів між сторонами прямого іноземного інвестування. Типологія, що використовується авторами [8; 14; 16; 17; 18], надає можливість сторони, що залучає ПІІ, збалансувати свою інвестиційну пропозицію, ідентифікувавши її сильні та слабкі сторони на основі факторів попиту, що забезпечують прибутковість вкладених інвестицій; факторів витрат, за якими нараховуються додаткові витрати для іноземного інвестора; факторів ризику, що є джерелом невизначеності прямого іноземного інвестування. Перелік факторів кожної групи наведено на рисунку 2.

У літературі виокремлюють фактори впливу прямої і непрямой дії [3, с. 48]. Фактори прямої дії безпосередньо впливають на залучення ПІІ. До них належать цілі підприємства; організаційна структура підприємства; ресурсне забезпечення підприємства; працівники підприємства; рівень технологій, що застосовуються підприємством; споживачі, постачальники, конкуренти підприємства; державні органи

Примітка : – ознаки та види факторів, запропоновані автором

Рис. 1. Типологія груп факторів, що впливають на залучення ПІІ на підприємства

Джерело: розроблено автором

влади; інфраструктура; законодавчі акти; система економічних відносин в державі. Факторами впливу на залучення ПІІ непрямої дії, які здійснюють свій вплив на процес опосередковано через певні механізми і встановлені взаємовідносини, є міжнародні події у сфері ПІІ; міжнародне оточення; науково-технічний прогрес, рівень техніки та технологій, притаманний середовищу, куди здійснюється залучення ПІІ; політичні, соціально-культурні обставини; особливості міжнародних економічних відносин; стан економіки загалом.

Окрім вищенаведених ознак типології факторів впливу на залучення ПІІ теоретичну й прикладну цінність має також їх поділ за характером впливу, що знайшов найбільш поширене застосування. Він передбачає виокремлення таких груп факторів, як:

а) *економічні фактори*, куди відносимо показники потенційного розміру ринку; економічного зростання ВВП, ВВП на душу населення, що вказує на потенційну купівельну спроможність та великі потенційні перспективи отримання прибутку; чисельності населення країни як бази споживання; наявності природних ресурсів; відносної забезпеченості факторами виробництва, інфраструктурного стану (стан доріг, залізнично-дорожні сполучення, телекомунікації); прибутковості та рівня ризику інвестиційного проекту;

б) *політично-правові фактори*, які характеризують законодавче забезпечення проведення підприємницької та інвестиційної діяльності; захист прав власності, інтелектуальної власності, що є особливо важливим фактором для підприємств, що виробляють продукцію з високою доданою вартістю, інноваційним наповненням; можливість офіційного державного втручання щодо розподілу прибутку; стан реформування, націленого на економічне зростання; державні інвестиції в систему освіти та інфраструктуру, що підвищують ефективність приватного капіталу та робочої сили. Про силу впливу політичних факторів засвідчує факт, що в лютому 2014 р. до початку «кримського конфлікту» по Україні було зафіксовано 15 інвестиційних проектів, що передбачають здійснення ПІІ «з нуля», в той час як за березень-серпень цей показник становив лише 10 проектів [13]. У рамках політично-правових факторів виділяють окремо і *інституційні фактори*, куди входять податкові пільги, інвестиційні стимули, гнучкість ринку праці (стандарти та регулювання ринку праці), якість системи освіти, якість функціонування державних органів влади;

в) *соціально-культурні фактори*, які відображають загальний рівень культури в країні, особливості комунікаційних засобів, стан соціального забезпечення її громадян, розвиток освіти, медицини, науки тощо та формують рівень кваліфікації робочої сили, що особливо впливає на інвестиційне рішення. Як в процесі пошуку іноземних інвесторів, так і в подальшій співпраці з ними постає необхідність налагодження кооперації з представниками різних країн світу. Культурний аспект щодо національних, корпоративних та професійних відмінностей набуває своєї вагомості особливо у міжкордонних процесах злиття і поглинання та створенні спільних підприємств, визнаючи ефективність проведення таких операцій між їх сторонами [2, с. 250; 15, с. 52]. В основі значного впливу культурних факторів на прийняття рішення щодо місця здійснення ПІІ лежить концепція «фізичної відстані» між сторонами інвестиційного процесу, яку запропонувала скандинавська школа економіки. Представники цієї школи під «фізичною

відстанню» розуміли «... суму факторів, що є перешкодами для вільного потоку інформації з ринку та на ринок. Їх прикладами є відмінності в мові, освіті, бізнес-практиці, культурі та індустріальному розвитку» [12, с. 24]. У межах цієї групи доцільно виокремити також *психологічно-поведінкові фактори*, які є наслідком впливу соціально-культурних, однак акцентують увагу на індивідуальних особливостях сприйняття та особистих якостей (освіта, знання, вік, досвід, психологічні характеристики) осіб, що приймають інвестиційні рішення та є представниками, як сторони, що ПІІ залучає, так і сторони, що їх здійснює. Не варто недооцінювати, що саме від їх взаємодії та взаєморозуміння залежатиме, чи результат інвестиційного рішення буде позитивним чи негативним. Розгляд факторів, пов'язаних з особливостями осіб, що приймають інвестиційні рішення є важливим, оскільки при прийнятті управлінських рішень вони (менеджери) не позбавлені морального, культурного та інших соціальних впливів, що часто не береється до уваги в економічній літературі при розгляді проблематики залучення ПІІ на підприємства.

За способом оцінювання фактори впливу на залучення ПІІ поділяються на кількісні та якісні. Кількісні фактори впливу на залучення ПІІ є кількісно вимірними і можуть бути подані у числовій формі. До них належать ВВП, ВВП на душу населення, рівень інфляції, темпи зростання ринку, прибутковості, кількість працівників, тощо. Що стосується якісних факторів, то вони визначають внутрішні якості, особливості, ознаки умов та рушійних сил, що передбачає наявність суб'єктивної думки особи, яка приймає управлінське рішення щодо здійснення ПІІ. Такі фактори вимагають особливого підходу стосовно їх оцінки за допомогою шкал найменувань і порядку. До них належать рівень кваліфікації персоналу, зміни економічної політики, спрямованої на бізнес-середовище чи залучення ПІІ зокрема, стабільність політичної ситуації, правового середовища тощо. За результатами анкетного опитування іноземних інвесторів (загальна кількість респондентів – 808) [10] можемо стверджувати, що при виборі території для здійснення ПІІ серед якісних факторів найбільш важливими протягом 2011–2014 рр. залишаються стабільність та прозорість політичного, законодавчого та регуляторного середовища, потенціал зростання внутрішнього ринку країни чи регіону, потенційне зростання продуктивності для компанії від здійснення ПІІ, а також транспортна та логістична інфраструктура. Іншим джерелом важливості якісних факторів для іноземних інвесторів є «Звіт про ПІІ», що презентує світові тенденції ПІІ «з нуля», надаючи інформацію щодо кількості здійснених інвестиційних проектів та їх розподіл впродовж року. Згідно з ним, у 2013 р. такі фактори, як потенціал зростання внутрішнього ринку, близькість до ринків чи споживачів та державна політика регулювання (бізнес-клімат) стали найбільш визначальними при прийнятті рішення щодо здійснення ПІІ «з нуля» [11, с. 16-17]. Наведені результати спостережень за інвестиційними проектами засвідчують факт, що більшість із них перш за все є спрямованими на пошук нових ринків виробництва та збуту продукції.

Поширеним підходом в економічній літературі є виокремлення факторів зовнішнього і внутрішнього середовища [3, с. 46]. Поділ факторів за середовищем впливу спричинений розглядом підприємства як відкритої системи, що функціонує неавтономно, а у взаємодії із зовнішнім середовищем, тому піддається

впливу різноманітних рушійних сил, які підприємству не підконтрольні. Зовнішні фактори впливу на систему залучення ПІІ на підприємство визначаються поза межами підприємства, у той час як внутрішні фактори формуються «зсередини» підприємства.

Необхідно розуміти, що наявність зовнішнього фактора в процесі прямого іноземного інвестування вносить свої специфічні особливості та додаткові ризики як для іноземного інвестора, так і для сторони, що ПІІ залучає, особливо на мікрорівні. Перш за все це стосується оцінки вартості капітальних інвестицій, що передбачає появу труднощів, які відсутні у внутрішніх інвестиційних проектах. Аналізування літературних джерел [9; 10; 14, с. 603] дає змогу узагальнити, що до таких труднощів належать:

- флуктуація обмінного курсу впродовж невизначеного періоду часу та в невизначених межах. Відтак, інвестиційний проект піддається *ризикованості обмінного курсу*;

- політика держави щодо підприємств з іноземними інвестиціями, яка визначає «правила гри», що може бути як сприятлива, так і дискримінаційна стосовно ставок оподаткування, захисту прав власності, обсягів грошових переказів материнській компанії тощо. Ці можливості характеризують *ризик країни*, на підприємство якої ПІІ залучаються;

- складність правильного оцінювання змін на ринку в міжнародному контексті, що відображає *ринковий (системний) ризик*;

проблема коректності процедури оцінювання інвестиційного проекту. Постає питання вибору, чи проводити оцінювання з точки зору самого інвестиційного проекту чи з точки зору материнської компанії, оскільки з'являються відмінності між обсягами чистого грошового потоку інвестиційного проекту та чистого грошового потоку, який доступний для репатріації материнській компанії.

Як засвідчують результати вивчення практики залучення ПІІ та опитування фахівців консалтингової сфери, що працюють з іноземними інвесторами, діючи строго до своєї стратегії розвитку, прямі іноземні інвестори першочергово розглядають фактори зовнішнього середовища, які формують бізнес-клімат середовища. До факторів зовнішнього середовища, що впливають на залучення ПІІ, належать насамперед система економічних відносин у державі, стан економіки та інфраструктури, політичні та регуляторні обставини, стан розвитку людського капіталу, конкурентність середовища тощо.

Недискусійним є твердження, що суб'єкти господарської діяльності, країни яких активно працюють над покращенням свого інвестиційного та бізнес-клімату, перебувають у більш вигідних умовах в процесі залучення ПІІ у порівнянні з тими суб'єктами, які проводять свою господарську діяльність в несприятливих умовах зовнішнього середовища. Умови, яких шукають прямі іноземні інвестори, є такими, що забезпечують здорову атмосферу для підприємництва в цілому. Зважаючи на основні особливості ПІІ, зокрема їх довготривалість, для характеристики умов залучення ПІІ на підприємства поряд зі сприятливим інвестиційним кліматом критично важливим є і стан бізнес-клімату загалом. Бізнес-клімат передбачає сукупність факторів, які сприяють не лише залученню іноземних інвестицій, а й ефективній подальшій діяльності інвестора та її позитивному впливу на економіку відповідного регіону. Така спрямованість націлена на попередження репатріації прибутку з метою реінвестицій інвестора у підприємство, що забезпечувало б збільшення обсягів виробництва,

розширення ділових зв'язків та розвиток бізнесу загалом [7, с. 19].

Якщо фактори зовнішнього середовища впливають на залучення ПІІ «ззовні» підприємства, то фактори внутрішнього середовища формують та визначають особливості перебігу залучення ПІІ «зсередини» підприємства. До факторів внутрішнього середовища, що впливають на залучення ПІІ на підприємство належать цілі підприємства, його структура, наявність та стан ресурсів, особливо компетентність та фаховість управлінського персоналу та решти працівників тощо.

Вивчення факторів залучення ПІІ дозволяє зробити висновки, що в аналізованому контексті із практичної точки зору та позиції суб'єктів, що таким процесом управляють, доцільним та прикладним є доповнення поділу. Зокрема, ми пропонуємо виокремлювати фактори впливу на залучення ПІІ додатково за такими ознаками як результат впливу на стан залучення ПІІ, а також за можливістю впливу на стан залучення ПІІ зі сторони суб'єктів залучення.

Так, за результатом впливу на стан залучення ПІІ доречним є поділ на такі групи: а) *функціональні фактори*, які позитивно впливають на процес, що здійснюється, сприяючи прийняттю позитивного управлінського рішення зі сторони потенційного іноземного інвестора на користь сторони, що ПІІ залучає; б) *дисфункціональні фактори*, які переконують потенційного іноземного інвестора відхилити інвестиційну пропозицію у вигляді ПІІ від сторони, що її пропонує; в) *нейтральні фактори*, динаміка яких жодним чином не впливає на перебіг процесу залучення ПІІ.

Слід зазначити, що перелік факторів кожної групи не є стандартизованим, а залежить від специфічних характеристик як сторони, що ПІІ залучає, так і потенційного іноземного інвестора, їх інвестиційних вимог та очікувань, мотивів, особливостей реалізації інвестиційного проекту, форми ПІІ, характеристик галузі тощо.

Ідентифікувавши та сформувавши перелік груп факторів щодо їх впливу на стан залучення ПІІ, з позиції управління процесом залучення ПІІ важливим є наступний крок визначення, які з них є підконтрольними сторонам, що ПІІ залучає. Тому за можливістю впливу на стан залучення ПІІ з боку суб'єктів залучення ми виділяємо такі групи факторів, як керовані та некеровані фактори.

До групи керованих факторів залучення ПІІ належать ті, на які суб'єкт залучення ПІІ може здійснювати вплив, спрямований на зміну їх стану та досягнення поставлених цілей. Сюди відносимо фактори внутрішнього середовища підприємства, а також групу факторів зовнішнього середовища прямої дії, на які можливість впливу реалізовується шляхом налагодження з ними певних взаємовідносин (споживачі, постачальники, конкуренти, державні органи влади). Некеровані фактори залучення ПІІ підприємство сприймає як дані та такі, що формують його умови функціонування (міжнародні події, політичні обставини, стан світової економіки, тенденції та стан прямого іноземного інвестування на світовому рівні тощо).

Висновки з проведеного дослідження. Як бачимо, з одного боку, фактори впливу на залучення ПІІ на підприємства формують умови для залучення ПІІ, а з іншого – визначають особливості та успішність перебігу цього процесу. Узагальнення типології факторів впливу на залучення ПІІ шляхом виокремлення різноманітних ознак та уточнення за ними змістов-

ної характеристики окремих груп факторів, а також доповнення існуючих ознак новими, що зумовлено необхідністю досягнення поставлених цілей і завдань в процесі залучення ПІІ, має теоретичну та прикладну цінність. Вона є засобом визначення тих індивідуальних умов та особливостей, в яких перебуває конкретний суб'єкт залучення ПІІ, дозволяє сформувати загальну картину сильних та слабких сторін інвестиційної пропозиції і служити основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері ефективного залучення ПІІ на підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Енциклопедія інвестицій / Р. Дяків, А. Бохан, Я. Козак, С. Ліфінцев. – Міжнародна економічна фундація : Київ, 2008. – 511 с.
2. Єлейко І. Вплив культури на транснаціональні злиття та поглинання [Електронний ресурс] / І. Єлейко, Х. Данилюк // Вісник Львівського університету. Сер. : Міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 31. – С. 248-257. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VLNU_Mv_2012_31_29.pdf.
3. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ+» Інституту післядипломної освіти), «Інтелект-Захід», 2007. – 384 с.
4. Обушна Н.І. Державне регулювання прямих іноземних інвестицій в Україні / Н.І. Обушна, Т.В. Мацибора. – Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012. – 193 с.
5. Рогач О. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій / О. Рогач. – Київ : Либідь, 2005. – 720 с.
6. Свірідова Н.Д. Прямі іноземні інвестиції: світовий досвід та стратегія залучення в економіку України : монографія. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – 164 с.
7. Слава С. Інституційне забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку територій: зарубіжний та український досвід / С. Слава, П. Сегварі, Р. Моркунайта. – К. : «К.І.С.», 2008. – 112 с.
8. Blonigen B. A Review of Empirical Literature on FDI Determinants / B. Blonigen // Atlantic Economic Journal. – 2005. – № 33(4). – P. 383-403.
9. Carr D. Estimating The Knowledge-Capital Model Of The Multinational Enterprise / D. Carr, J. Markusen, K. Maskus. // American Economic Review. – 2001. – № 91(3). – P. 693-708.
10. Ernst & Young. EY's attractiveness survey. Europe 2014: back in the game [Електронний ресурс] / Ernst & Young // EY's attractiveness survey. – 2014. – Режим доступу : [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-2014-european-attractiveness-survey/\\$FILE/EY-2014-european-attractiveness-survey.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-2014-european-attractiveness-survey/$FILE/EY-2014-european-attractiveness-survey.pdf).
11. fDi Intelligence. The fDi report 2014 / fDi Intelligence. – London : The Financial Times Ltd, 2014. – 19 p.
12. Johanson J. The internationalization process of the firm – a model of knowledge development and increasing market commitments / J. Johanson, J. Vahle. // Journal of International Business Studies. – 1977. – № 8(1). – P. 23-32.
13. Kaczmarek M. Hurdles remain for Ukraine: Sidar Global Advisors [Електронний ресурс] / Michal Kaczmarek // fDi Intelligence. – 2014. – Режим доступу : <http://www.fdiintelligence.com/News/Hurdles-remain-for-Ukraine-Sidar-Global-Advisors>.
14. Lumby S. Investment appraisal and financial decisions / Steve Lumby. – London : Chapman & Hall, 1994. – 667 p. – (Fifth edition).
15. Strategic Alliances, Mergers and Acquisitions. The Influence of Culture on Successful Cooperation : paperbook / Jan Ulijn, Geert Duysters, Elise Meijer [and others]. – UK : Edward Elgar Publishing Limited, 2010. – 290 p.
16. The Influence of Policies on Trade and Foreign Direct Investment / [G. Nicoletti, D. Golub, D. Hajkova та ін.] // OECD Economic Studies. – 2003. – № 36. – P. 7-83.
17. Whyman P. Labor Market Flexibility and Foreign Direct Investment / P. Whyman, M. Baimbridge. – London: Department of Trade and Industry, 2006. – (Employment Relations Occasional Paper).
18. Yeyati E. Regional Integration and the Location of FDI // E. Yeyati, E. Stein, C. Daude. – Fortaleza : Inter-American Development Bank Integration and Regional Programs Department Research Department, 2002. – 38 p. – (Background Paper for the Seminar «Looking Beyond Our Borders: Opportunities and Challenge of the New Regionalism»).